

1. Бадяк В. Художня культура в західних областях України / В. Бадяк // Вісник Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. – Львів, 1990. – С. 89.
2. Вархол Г. Барви літа в осені / Г. Вархол // Голос Самбірщини. – 1996. – № 118/190. – С. 2.
3. Данчин Р. Організатор музейництва у Самборі / Р. Данчин // Новини Самбора. – 2001. – № 8/110. – С. 3.
4. Костів М. ...Бо хто зайде в "Бойківщину", зразу бойком стане / М. Костів // Голос Самбірщини. – 1993. – № 10. – С. 1.
5. Костів М. Юрій Кульчицький, але не той, хто врятував Відень / М. Костів // Самбірські вісті. – 1992. – № 142/342. – С. 3.
6. Лозинський І. Вчений універсального профелю / І. Лозинський // Самбірські вісті. – 1992. – № 38 (238). – С. 2.
7. Прокопенко І. Спогади про батька / Ігор Прокопенко // Арт-клас. – Л. : ЛППО, 2007. – № 2. – С. 94–95.
8. Радевич-Винницький Я. Товариство "Бойківщина": 75 років боротьби за українську ідею / Я. Радевич-Винницький // Літопис Бойківщина. – 2002. – № 4.1/62.
9. Семчишин В. Товариству "Бойківщина" виповнилося 80 років / В. Семчишин // Літопис Бойківщина. – 2008. – № 4.1/74.
10. Товариство Самбірських художників. Виставка : живопис, графіка. – Львів, 1989.
11. Легран Ф. Юрій Кульчицький : графіка, кераміка, малярство, колаж : [альбом] / Ф. Легран. – Париж : [б. в.], 1991.

В статті проведено аналіз культурно-художественної життя Самборщини з 1927 по 2009 гг. в контексті общекультурних процесів часу, розглянуті шляхи розвитку художественної життя як важливого фактора формування художественної середовища в місті, а також становлення частини колекціонування предметів мистецтва як основи музейної справи, проаналізована виставочна діяльність, виявлені її ціннісні критерії.

Ключевые слова: українське мистецтво, художественне життя, колекціонування, музеї, художественні об'єднання, виставки.

Analysis of Sambir cultural-artistic life of 1927–2010 years has been carried out first in this article. Line of development of Fine Art education as an essential factor of urban artistic environment's forming and also formation of an artistic agenda and time processes. Exhibition activity have been analyzed and its value criteria have been revealed. First the main complex of Sambir cultural-artistic life of 1927–2010 years has been revealed comprehensively in the result of this research.

Key words: Ukrainian Fine Art, artistic life, collection, museums, artistic associations, exhibitions.

УДК 745.52

ББК 85.120

Тетяна Марищук

ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВА ТКАНИНА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ СТАНОВЛЕННЯ (1950–1960 рр.)

Автор статті розглядає період становлення в Україні художньо-промислової тканини (1950–1960-ті рр.). Аналізується процес становлення й розвитку цієї галузі, її основні центри, а також техніки виготовлення художніх промислових тканин.

Ключові слова: текстильна промисловість, художня промислова тканина, техніки виготовлення, асортимент.

Художньо-промислові тканини – один із видів декоративно-прикладного мистецтва. Це – вироби одягового й інтер'єрного призначення, виготовлені машинним способом, які мають мистецьку й естетичну цінність. Вони є продукцією текстильної промисловості, яка посідає чільне місце серед інших видів художньої промисловості (фарфор, фаянс, ювелірні вироби й т. д.).

Зародження машинного (промислового) виготовлення тканин в Україні почалося наприкінці XVIII ст. від часу застосування механічних ткацьких верстатів [16, с.130]. На рубежі XIX–XX ст. ця галузь належала до слаборозвинутих.

1950–1960-ті рр. виступають стартовим періодом у розвитку й активізації підприємств та освоєння нових галузей (шовкової, бавовняної, лляної) виробництва. Максимальний розквіт промислового виробництва тканин припадає на другу половину ХХ ст. [7, с.136].

Період найвищого розквіту цієї провідної галузі художньої промисловості неоднозначний, залежний від багатьох соціально-економічних і політичних факторів, рівня культурного розвитку суспільства та інших чинників.

З кінця ХХ ст. цей вид текстильної промисловості почав стрімко занепадати й нині майже знищений.

Незважаючи на те, що вивчення окремих аспектів зазначеної теми торкалися деякі дослідники, однак досі художньо-промислові тканини не були об'єктом спеціального наукового дослідження.

У висвітлення одного з найрозвинутіших видів українського декоративно-прикладного мистецтва, а саме – художньо-промислового ткацтва найбільший внесок зробив А.К.Жук [4]. Автор розглянув та охарактеризував процес виробництва тканин машинного та ручного виготовлення. Проаналізував найважливіші способи їх оздоблення, рисунки різних видів і виробництва, які мають художню цінність, а також рисунки різних видів узорних тканин для одягу й інтер'єру. Охарактеризував їх колористичне вирішення. Групу тканин для інтер'єру висвітлила Л.Є.Жоголь, розкриваючи концепцію побудови простору та визначне місце в ньому текстилю (тканин, готових тканих виробів тощо) [2].

Творчі пошуки художників-текстильників були спрямовані на те, щоб показати текстиль як матеріал, здатний виконувати “конструктивні функції в організації інтер'єру” [3, с.48].

Фахову оцінку в дослідженні художнього текстилю за народними традиціями в рамках культурної та історичної спадщини українського народу представлено в роботах О.І.Никорак [7, с.148].

Питання композиції, художніх засобів і прийомів, способів формування, що застосовуються в оздобленні тканин, призначених для одягових та інтер'єрних груп тканин, викладені в роботах науковців Т.Кара-Васильєва, М.Селівачова, З.Чегусова, Р.В.Захарчук-Чугай, М.Є.Станкевич [1, 5,12].

Питання декоративного вирішення художньо-промислової тканини періоду останньої чверті ХХ ст. висвітлювалося в спеціалізованих періодичних виданнях “Лёгкая индустрия” [14], “Декоративное искусство” [13], а згодом і профільному журналі “Текстильная промышленность” [15]. Ці видання надавали можливість обміну професійною інформацією для художників-текстильників, а також були поштовхом для втілення нових ідей і знайомством з міжнародним досвідом (виставки, симпозиуми).

Метою нашого дослідження є: виявити й охарактеризувати центри виготовлення тканин, простежити становлення й еволюцію розвитку художньо-промислових тканин в Україні, з'ясувати асортимент, визначити найхарактерніші особливості декору промислових тканин.

Починаючи з другої половини ХХ ст., широкого розвитку в Україні набуло машинне виробництво тканин. Це, передусім, тісно пов'язано з прагненням перебудови легкої промисловості повоєнних років України та демонстрацією радянським режимом так званої науково-технічної могутності. Нагальною необхідністю було забезпечити мешканців міст і сіл достатньою кількістю тканих виробів одягового й інтер'єрного призначення. Тому в багатьох областях України появились підприємства легкої промисловості й, зокрема, ті, що спеціалізуються на виготовленні художньо-промислової тканини. Текстильна промисловість диференціювалася за такими галузями: шовкова, бавовняна, вовняна, лляна. Якщо в першій половині ХХ ст. в Україні й були суконні та бавовняні фабрики мануфактурного типу, то лляних і шовкових майже не було. Таким чином, у 1947 р. був споруджений Київський, у 1949 р. – Дарницький шовковий комбінат, 1954 р. – Херсонський бавовняний комбінат, 1956 р. – Одеська прядильно-ткацька фабрика, 1961 р. – Чернівецький текстильний комбінат, 1977 р. – Черкаський і Луцький шовковий комбінати. Паралельно в 1956–1957 рр. були збудовані й розпочали випуск продукції Житомирський і Рівненський льнокомбінати.

Географічне розташування останніх на Поліссі не випадкове. Завдяки вивченню територіальних можливостей, а також кліматичних умов було виявлено, що природні умови цих теренів придатні для вирощування високоякісних гатунків льону-довгунця [16, с.140].

Асортимент художніх тканин, який випускала текстильна промисловість України, був достатньо широкий і суттєво оновлювався з кожним роком. Різноманітність художньо-промислової тканини залежала від видів сировини, способів виготовлення, методів формування структури, фактури та композицій. Художньо-промислова тканина поділялася за призначенням на одягову й інтер'єрну.

У 1949 р. був заснований Чернівецький текстильний комбінат, який спеціалізувався на випуску бавовняних тканин, а згодом і поштучних виробів. Характерним для продукції 50-х рр. цього підприємства вважається випуск інтер'єрної тканини, а саме – меблевого призначення.

З початку 1950-х рр. прогресивно збільшувався випуск декоративних тканин (мебелі, покривала). Це пов'язано з поступовим нарощуванням потужностей науково-технічного прогресу, а також упровадженням нових ідей художників підприємств.

Науковий ріст вітчизняної інженерії забезпечив уведення у виробництво тканин жакардових машин [16, с.35] для текстильних підприємств, що послужило початком виготовлення нових жакардових гобеленових тканин. Жакардовий верстат* здатний опускати й піднімати під час ткання невеликі групи або окремі нитки основи незалежно одні від одних. На ньому можна було виготовляти складні за композицією тканини навіть з малюнками округлих плавних форм. Так, у 1956 р. Дарницький шовковий комбінат [4, с.28] був оснащений жакардовими верстатами, а згодом, у 1961 р., і Рівненський та Житомирський лляні комбінати. Також у цьому році інтер'єрні тканини на жакардових машинах почав випускати Херсонський бавовняний комбінат.

У 1960–1961 рр. Чернівецька прядильно-ткацька фабрика перетворилася в сучасний модернізований комбінат. Його продукція в ті часи посіла пріоритетне місце у випуску декоративно-меблевої тканини.

Із середини 60-х рр. збільшення обсягу художньо-промислової тканини здійснювалося й за рахунок Львівської ткацької фабрики, яка впровадила у виробництво застосування ниток фасонного сукання, завдяки чому було створено тканини нового типу. Їхнє виготовлення здійснювалося на багаточовникових машинах. Цей принцип ткання в 1965 р. застосовувався на Харківській прядильно-ткацькій фабриці.

На розширення асортименту художньо-промислової тканини значною мірою впливали великі вітчизняні підприємства лляної індустрії – Рівненський і Житомирський льонокомбінати. Вони створювали не тільки вироби інтер'єрного призначення (декоративно-мебелі, порт'єрні, технічні), але й одягові – для плаття, сорочок, костюмів, підкладок, готові вироби (скатертини, серветки, рушники), а також тематичні поштучні вироби, комплекти постільної білизни та інше.

Жакардові костюмно-платтяні тканини Рівненського льонокомбінату вигідно виділялися серед аналогічної продукції інших вітчизняних підприємств. Згодом підприємство впровадило у виробництво костюмно-платтяні тканини з комбінованого льоно-лавсанового волокна, що на той час вважалося революційним досягненням у галузі текстильної промисловості.

На другу половину ХХ ст. припадає також заснування Чернігівського камвольно-суконного комбінату. У 1954 р. було розпочато його будівництво як наймасштабнішого у світі підприємства з виготовлення вовняних тканин.

Охарактеризовані підприємства з виготовлення художньо-промислової тканини створювали продукцію за існуючими в народному ткацтві техніками переплетень. Вони вдосконалювалися завдяки новітнім технічним можливостям.

Основними видами ткацьких переплетень є полотняне, саржеве й сатинове. Особливістю полотняного переплетення (рис. 1) є те, що нитки основи й утку** перпендикулярно розташовані й по чергово переплітаються одні з одними. Унаслідок цього лицьовий і виворітний бік тканини мають однаковий зовнішній вигляд. Полотняне переплетення часто називають гарнітурним, а в тканинах вовняного асортименту – суконним. Полотняне – один з найпоширеніших видів переплетення.

* Прототипом жакардових машин був верстат, створений у 1804–1806 рр. французьким механіком Ж.М.Жакардом.

** Уток – група поперечних ниток, які взаємно переплітаються з поздовжніми (основою) і створюють тканини.

Для найпростішого типу саржевого переплетення (рис. 2) характерна наявність на поверхні тканини смуг, розташованих по діагоналі. На лицьовому боці тканини смуги зазвичай спрямовані знизу вгору, справа наліво. Інші типи саржевих тканин мають поверхню у вигляді горизонтальних чи горизонтально спрямованих зигзагів або сітки ромбиків.

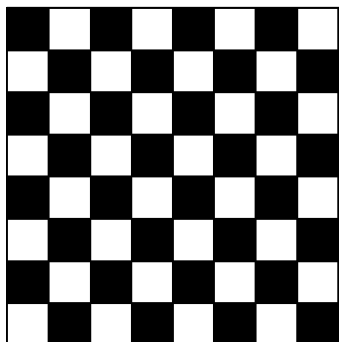

Рис. 1

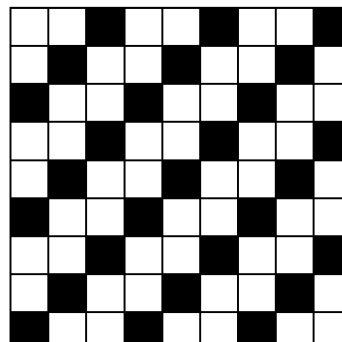

Рис. 2

Характерною особливістю сатинового або атласного переплетення (рис. 3) є те, що основа переплітається з утком за допомогою одиночних основних або уткових перекриттів, причому вони зміщені на постійне число ниток, назване зрушенням. Завдяки такому розподілу ниток тканина має гладку блискучу поверхню.

За способом утворення дрібновізерункові переплетення можуть бути розділені на похідні й комбіновані.

Найбільш поширеними похідними полотняного переплетення є: полотняне – репс основний й утковий (рис. 4), рогожка або панاما (рис. 5); саржевого – складна саржа (рис. 6), посилена саржа (рис. 7), ламана саржа (рис. 8) та ін.; від сатинового й атласного переплетень отримаємо посилений сатин (рис. 9).

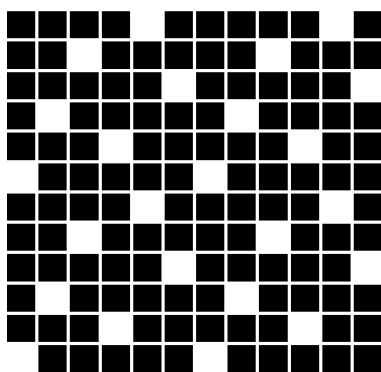

Рис. 3

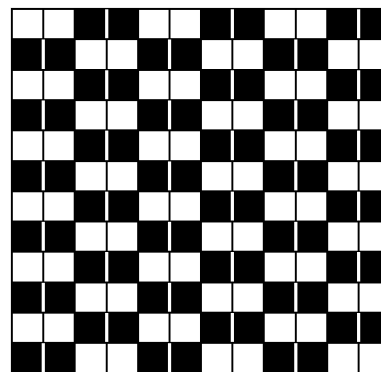

Рис. 4

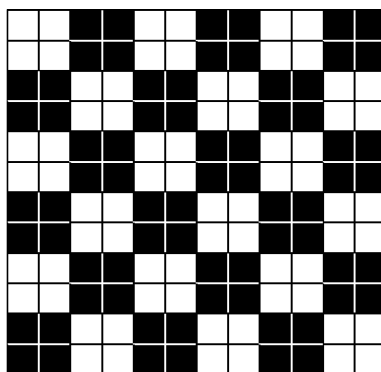

Рис. 5

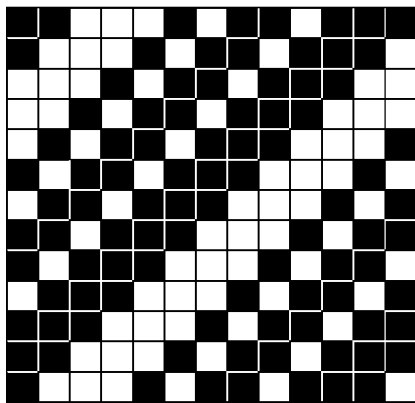

Рис. 6

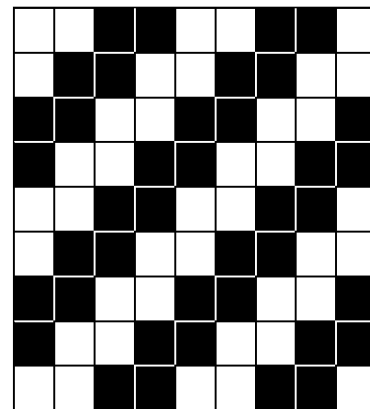

Рис. 7

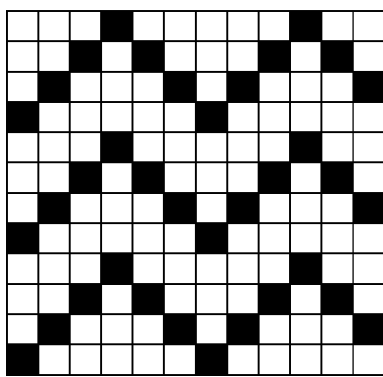

Рис. 8

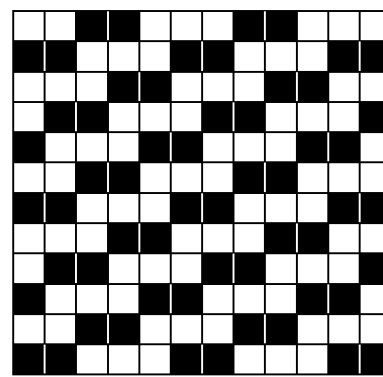

Рис. 9

До складних переплетень відносяться: дволицьові, двосторонні, двошарові, піке, багатшарові, ворсові, петельні (махрові), перевивочні (ажурні). За рахунок складних переплетень можна виготовляти тканини різних структур. При їхньому застосуванні збільшується товщина тканин, створюються тканини з ажурним візерунком, що просвічується, поверхня з ворсом або петлями (оксамит, плюш, штучне хутро). Ворс створюється завдяки розрізуванню спеціальної другої основи або другого утоку.

Жакардові, або крупновізерункові, переплетення створюють на тканині різноманітні ткацькі візерунки (квіти, орнаменти, картини), що утворюються поєднанням різних переплетень. Загалом при виготовленні промислових тканин одягового й інтер'єрного призначення багатство декору досягають за рахунок фактури, структури, створеної варіативністю технік переплетень, дрібновізерункових тканих малюнків, вибілювання, гладкого фарбування.

Прості крупновізерункові переплетення звичайно формуються поєднанням простих і комбінованих, для їхнього створення застосовують одну основу й один уток.

Крім особливостей технік переплетення, на структуру тканини впливає також товщина основи й утоку. Завдяки поєднанню ниток основи й утоку різної товщини, створюють фактури: рельєфний рубчик (у тканинах репсового типу) або опуклі поздовжні смужки. Вибілювання й гладке фарбування тканин більше за всі інші види оздоблення увиразнюють фактуру тканини.

Широкі можливості для отримання різних малюнків у тканинах періоду 1950–1960-х рр. дають репсові, шашкові та інші похідні від полотняного переплетення. Дуже поширені малюнки такого типу у вибілених бавовняних і лляних тканинах (скатертини, серветки, сорочкові тканини й т. д.).

Отже, становлення та розвиток текстильної промисловості в Україні базувалися на створенні потужних професійних підприємств з виготовлення промислової тканини. До них належать Рівненський і Житомирський льонокомбінати, Херсонський бавовняний комбінат, Одеська прядильно-ткацька фабрика, Чернівецький текстильний комбінат, Черкаський і Луцький шовкові

комбінати, Чернігівська камвольно-суконна фабрика. Аналізуючи становлення та особливості розвитку текстильної промисловості в 1950–1960-ті рр., доходимо висновку, що налагодження випуску тканин для одягу та інтер'єру було тісно пов'язане із загальним розвитком культури, науково-технічним прогресом, зокрема, можливостями текстильної промисловості, загальними напрямами моди, запитами й естетичними вподобаннями споживачів. Це пов'язано з поступовим нарощуванням потужностей науково-технічного прогресу, модернізацією технологій текстильного виробництва. Зокрема, упроваджувалися на текстильних підприємствах жакардові машини, що послужило виготовленню нових гобеленових тканин. Це, у свою чергу, було стимулом для запровадження у виробництво нових творчих ідей художників, дисенаторів, технологів.

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. – Львів : Світ, 1987. – 270 с.
2. Жоголь Л. Е. Декоративное искусство в современном интерьере / Л. Е. Жоголь. – К. : Будівельник, 1986. – 193 с.
3. Жоголь Л. Є. Тканини в інтер'єрі / Л. Є. Жоголь. – К. : Будівельник, 1968. – 94 с.
4. Жук А. К. Сучасні українські художні тканини / А. К. Жук. – К. : Наукова думка, 1985. – 190 с.
5. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття / Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова. – К. : Либідь, 2005. – 275 с.
6. Никорак О. І. Фольклорні мотиви в українському дизайні одягу / Олена Іванівна Никорак // Мистецтвознавство. – 2007. – № 7 (1). – С. 21–29.
7. Никорак О. І. Українська народна тканина / Олена Никорак. – Львів, 2004. – 583 с.
8. Ніколаєва Т. Тектоніка формування костюма / Тетяна Ніколаєва. – К., 2005. – 223 с.
9. Ніколаєва Т. Український костюм: надія на ренесанс / Т. Ніколаєва. – К., 2005. – 317 с.
10. Печенюк Т. Кольорознавство / Т. Печенюк. – Харків : Фактор – друку, 2006. – 191 с.
11. Сакович І. В. Народні традиції в українській художній промисловості / І. Сакович. – К. : Наукова думка, 1986. – 193 с.
12. Селівачов М. Лексикон української орнаментики / М. Селівачов. – К. : Ант, 2005. – 399 с.
13. Декоративное искусство. – 1990. – № 1. – 45 с.
14. Лёгкая индустрия. – 1988. – № 4. – 60 с.
15. Текстильная промышленность. – 1991. – № 8. – 58 с.
16. Сидорович С. Й. Художня тканина західних областей УРСР / С. Сидорович. – К. : Наукова думка, 1979. – 152 с.

Автор статті розглядає період становлення в Україні художественно-промислової ткани (1950–1960 гг.). Аналізується процес становлення і розвитку даної галузі, її основні центри, а також техніки виробництва художественно-промислової ткани.

Ключевые слова: текстильная промышленность, художественно-промышленная ткань, техники производства, ассортимент.

The author of the article considers the decorative commercial fabric of 1950–1960th, the process of making and the development of this industry, its main centres, and technics of manufacturing decorative commercial fabric.

Key words: textile industry, decorative commercial fabric, technics of manufacturing, assortment.

УДК 391.1; 792.83 (477)

ББК 85.126.6 (4 Укр)

Ганна Макогін

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕРТНИХ КОСТЮМІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглядаються прийоми й методи адаптації українського народного вбрання для сценічної хореографії. Порівнюючи концертні костюми, різні за ступенем трансформації періоджерела, з'ясовується вплив функцій на дизайн сценічного одягу. Аналізуючи костюм як складову хореографічного образу, визначаються засоби його художньої виразності, спрямовані на посилення емоційного впливу танцю на глядача.

Ключові слова: концертний костюм, традиційне вбрання, хореографічний образ, стилізація, трансформація, гіперболізація, контраст.